

Plan B

3.0 | za Slovenijo

*Pobuda za
trajnostni
razvoj*

Za družbo uresničenih priložnosti Plan B za Slovenijo 3.0: Manifest za uresničenje tretjega razvojnega podviga

Za družbo uresničenih priložnosti

Plan B 3.0: Manifest za uresničenje tretjega razvojnega podviga

V času pred predčasnimi volitvami 36 nevladnih organizacij vabi politične stranke k skupnemu delovanju za uresničenje tretjega razvojnega podviga. V zgoščeni obliki Manifest povzema opis stanja na petnajstih aktualnih področjih trajnostnega razvoja in predlaga najpomembnejše ukrepe mandata 2012–2015. Z njimi lahko stranke Sloveniji omogočijo prehod v nizkoogljično družbo in zagotovijo dolgoročno razvojno uspešnost.

Zelena javnofinančna reforma predvideva preoblikovanje javnofinančnega sistema na način, ki dosledno spodbuja trajnostne vzorce proizvodnje in potrošnje ter prehod v nizkoogljično družbo.

Dosledno izvajanje zakonodaje in programov predvideva preseganje implementacijskega deficita, ki predstavlja razliko med formalno sprejetim in dejanskim uresničevanjem sprejetega, med normirano in dejansko vplivnostjo različnih družbenih akterjev.

Neformalno učenje za trajnostni razvoj predvideva operativno implementacijo ideje trajnosti z obstoječimi, iskanimi in infrastrukturno že opremljenimi oblikami skupinskega neformalnega učenja.

Odgovorno ravnanje s prostorom predvideva reorganizacijo strokovnega dela na področju ravnanja s prostorom, ureditev zakonodajnega okvira in zagotovitev učinkovitega izvajanja.

Upravljanje s starimi bremeni industrijskega onesnaževanja predvideva ukrepe za stanje, ki ne bo več ogrožalo zdravja prebivalstva.

Sistemske ukrepi za razvoj nevladnih organizacij predvidevajo ureditev razmer za participativno demokracijo in civilni dialog v podporo trajnostnemu razvoju.

Oblikovanje sistemskega okvira za prehod v nizkoogljično družbo predvideva sprejetje strategije, podnebne zakona ter proračunsko in kadrovsko okrepitev institucij in programov.

Trajnostno zasnovano področje energetike predvideva zamenjavo okoljsko spornih tehnologij z okoljsko manj spornimi tehnologijami.

Trajnostno zasnovano področje mobilnosti predvideva zagotovitev visoke ravni dostopnosti in mobilnosti ob hkratnem omejevanju njunih negativnih učinkov.

Prilagajanje na podnebne spremembe predvideva ukrepe, s katerimi bomo zmanjšali tveganje ter škodo zaradi sedanjih in prihodnjih škodljivih učinkov podnebnih sprememb.

Trajnostno zasnovano področje kmetijstva predvideva povečanje prehranske samooskrbe in pospešitev razvoja ekološkega kmetijstva.

Prizadevanja za ohranjanje narave predvidevajo ugodno ohranitveno stanje živalskih in rastlinskih vrst v Sloveniji.

Strateška obravnava vode predvideva ohranitev vodnih virov in določitev vode za prioriteten element pri odločanju o rabi prostora in ocenjevanju vplivov na okolje.

Trajnostna obravnava gozda in lesa predvideva opredelitev lesa za strateško surovino in lesarstvo za strateško panogo.

Strateški pristop k rabi virov in upravljanju z odpadki predvideva povečanje snovne učinkovitosti, zmanjšanje porabe virov in znižanje količine proizvedenih odpadkov.

Vsebina

I.	Uvod	4
II.	Temelji	6
	Trajnostni razvoj.....	6
	Samooskrbnost	6
	Celostni pristop in sodelovanje.....	7
	Priložnosti zelene rasti	8
III.	Horizontalni ukrepi	10
	Zelena javnofinančna reforma	10
	Izvajanje zakonodaje in programov	11
	Neformalno učenje za trajnostni razvoj	12
	Odgovorno ravnanje s prostorom.....	13
	Industrijsko onesnaženje: stara bremena in sedanji viri.....	14
	Sistemske ukrepi za razvoj nevladnih organizacij	15
IV.	Prehod v nizkoogljično družbo	16
	Sistemske okvir za prehod v nizkoogljično družbo.....	16
	Trajnostna energetika	17
	Trajnostna mobilnost	18
	Prilagajanje na podnebne spremembe	19
V.	Kmetijstvo, naravni viri in ohranjanje narave.....	20
	Trajnostno kmetijstvo	20
	Ohranjanje narave	21
	Voda kot strateški vir	22
	Gozd in les	23
	Učinkovita raba virov in odpadki	24
	Seznam uporabljenih kratic.....	25

I. Uvod

Namen manifesta

Bolj kot kadarkoli doslej je jasno, da je trajnostni razvoj edini globalni model preživetja civilizacije. Hkrati je za Slovenijo ključna primerjalna prednost – tako za konkurenčnost gospodarstva kot tudi za kakovost življenja.

V času pred predčasnimi volitvami želi 36 nevladnih organizacij spodbuditi politične stranke k skupni zavezi za trajnostni razvoj Slovenije. Dokument je namenjen predvsem vplivanju na strankarske programe in koalicijski sporazum ter je zasnovan kot spodbuda novi Vladi in Državnemu zboru. V zgoščeni obliki povzema opis stanja na petnajstih aktualnih področjih trajnostnega razvoja ter opredeljuje cilje in najpomembnejše ukrepe v prihodnjem mandatu (2012–2015) za podporo doseganju zastavljenih ciljev. Manifest bo služil tudi kot osnova za izdelavo primerjalne analize programov s stališča trajnosti, ki bo javno objavljena pred volitvami, pa tudi za spremljanje delovanja nove Vlade v okviru projekta [Ogledalo vladi](#).

Plan B v času in prostoru

Plan B za Slovenijo je nastal leta 2007 kot pobuda skupine nevladnih organizacij in strokovnjakov. Politiki je ponudil v premislek alternativno razvojno strategijo, vrsto programov in projektov, ki so nujni za doseganje trajnostnih razvojnih ciljev. Dokument je bil predvsem odziv na Resolucijo o nacionalnih razvojnih projektih, hkrati pa je kot eno od strateških usmeritev prvič v Sloveniji predstavil koncept družbe z nizkimi izpusti toplogrednih plinov. Dokument je vplival tudi na programe nekaterih strank na volitvah 2008 in uvodno dikcijo koalicijskega sporazuma *»razvojni izziv prehoda na nizkoogljično družbo, kar zahteva tako temeljito spremembo tehnološke, prometne in energetske politike kot tudi spremembo politik upravljanja z naravnimi viri«*. Od stavka na papirju do resničnih sprememb je seveda zelo dolga pot in slovenska politika ni izpolnila pričakovanj, saj našo državo ohranja na pretežno fosilni poti razvoja.

V štirih letih od izida Plana B 1.0 se je spremenilo in zgodilo marsikaj, v Sloveniji in svetu. Gospodarska kriza, ki je prerasla razsežnosti finančne krize, je svetovno gospodarstvo pahnila v najhujšo recesijo po veliki krizi iz prejšnjega stoletja. Pozornost politike, medijev in javnosti je usmerila predvsem na gašenje finančnih požarov. Nekaterе države pa so spretno povezale spodbudo gospodarstvu z odzivom na podnebno-energetsko krizo. Tu so v veliki prednosti azijske države - Južna Koreja je na primer za različne podpore zelenim ukrepom namenila kar 69 % proračuna za izhod iz krize, Kitajska pa je lansko leto sprejela 5-letni načrt zelene rasti in že postala vodilna sila v proizvodnji tehnologij za izkoriščanje obnovljivih virov energije. ZDA so objavile obsežen program za obnovljive vire energije v vrednosti 43 milijard USD, z dodatnimi sredstvi za raziskave in razvoj na tem področju. V svetovnem merilu lahko kot »zelen« označimo približno 15 odstotkov protikriznih programov v vrednosti več kot 480 milijard dolarjev v obliki davčnih spodbud, kreditov in naložb. Vse kaže, da je naša civilizacija tik pred tretjo industrijsko revolucijo, s katero bo izšla iz »fosilnega« obdobja. Navkljub visokoletečim političnim ciljem pa ostaja bojazen, da bosta Evropa in Slovenija zaostali za drugimi regijami, ki se na nove razmere odzivajo hitreje.

V senci gospodarske krize je bila tudi velika podnebna konferenca decembra 2009 v Københavnu, kjer so se razblinila pričakovanja o odzivu mednarodne skupnosti na podnebno krizo. Navkljub neuspehu pa je vendarle postalo jasno, da sta se podnebje in energetika uvrstila v sam vrh strateških interesov vodilnih svetovnih držav, ki že tekmujejo za prevlado v tehnologijah in razvoju.

Realnost je tudi nedvoumno potrdila znanstvene napovedi o pospešenem segrevanju: leto 2009 se je uvrstilo na tretje mesto, lansko leto 2010 pa si z letom 2005 deli prvo mesto najtoplejših let, odkar od leta 1880 izvajajo meritve. V obeh letih je padla vrsta rekordov z ekstremno visokimi temperaturami, sušo in požari v Rusiji, Afriki in ZDA ter s katastrofalnimi poplavami v Pakistanu, na Kitajskem in v Srednji Ameriki. Neugodne vremenske razmere so lansko leto povzročile strm vzpon cen hrane (indeks cen hrane FAO je letos za 100 % višji, kot je bil pred desetimi leti) in nas opomnile na našo ranljivost in veliko odvisnost od stabilnega vremena.

Dr. Janez Potočnik je januarja lansko leto v Evropskem parlamentu svojo predstavitev začel z mislijo: "*Evropa bo zelena celina ali pa je ne bo. Zemlja bo moder planet ali pa je ne bo.*" V zadnjih letih se je izkazalo, da javnost to modrost razume veliko bolje kot slovenska politika: po podatkih javnomnenjskih raziskav zadnjih let je javnost odločnejšemu ukrepanju politike zelo naklonjena in Slovenija se po ozaveščenosti o podnebj uvršča v sam Evropski vrh. Pričakovanja do nove Vlade in Državnega zbora so torej velika, saj je vrsta pomembnih dokumentov obvisela nedorečenih prav v času, ko gospodarstvo in prebivalci potrebujemo jasno vizijo in usmeritve. Ob padcu vlade so bili v javni obravnavi trije dokumenti (osnutek podnebne zakona, osnutek Strategije za prehod Slovenije v nizkoogljično družbo in osnutek Nacionalnega energetskega programa), napovedane prenovne krovne Strategije razvoja Slovenije pa vlada sploh ni pričela. Prve konkretne odločitve vlade in parlamenta v zvezi s temi štirimi strateškimi dokumenti bodo preizkusni kamen resnosti namer predvolilnih zavez - prav v letu 20-letnice konference o okolju in razvoju v Riu de Janeiru.

V letu 2010 je nastal [Plan B za Slovenijo 2.0](#), podprt s serijo razvojnih forumov, da bi vplival na aktualne odločitve na področjih podnebne in energetske politike in na prenavo Strategije razvoja Slovenije, ki naj bi se začela lansko leto. V duhu Einsteinove misli, da problema nikdar ne moremo rešiti z enakim načinom mišljenja, kakršno ga je ustvarilo, smo razširili področje obravnave. Poglobili smo se v izvorni pomen trajnostnega razvoja in odpirali vprašanja razmerja med rastjo in razvojem, med globalizacijo in lokalno samooskrbnostjo, med BDP kot kazalcem razvoja in alternativnimi kazalci, ki bolj celovito prikazujejo uspešnost družbe in njeno blaginjo na dolgi rok. Pri teh razmišljanjih Plan B ni bil več osamljen: leta 2009 je skupina devetih avtorjev pripravila dokument »*Kam po krizi? Prispevek k oblikovanju trajnostne vizije prihodnosti Slovenije*«, lani pa so predstavniki Inštituta Jožeta Pučnika predstavili dokument »*Vizija 20+20, Prispevek k razmišljanju o prihodnosti Slovenije*«.

II. Temelji

Trajnostni razvoj

Pojem trajnostnega razvoja je leta 1987 opredelila Svetovna komisija za okolje (WCED) v svojem poročilu *Naša skupna prihodnost (Our Common Future)* takole: "Trajnostni razvoj je takšen razvoj, ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam."

Načela trajnostne družbe so:

- spoštovanje občestva življenja in odgovornost zanj,
- izboljšanje kakovosti človekovega življenja,
- ohranjanje vitalnosti in pestrosti Zemlje,
- upoštevanje nosilne sposobnosti Zemlje in čim korenitejše zmanjšanje izčrpavanja neobnovljivih virov,
- spreminjanje osebnega odnosa in ravnanja,
- usposabljanje skupnosti za samostojno in odgovorno ravnanje z okoljem,
- oblikovanje državnega okvira za povezovanje razvoja in ohranitve okolja,
- ustvarjanje svetovnega zavezništva.

Za bolj poglobljeno opredelitev pojma vas vabimo k ogledu posnetka in gradiv z razvojnega foruma z naslovom [Trajnostni razvoj: med realnostjo, nerazumevanjem in vizijo](#), ki je potekal 30. marca 2010 v Državnem svetu.

Samooskrbnost

Trajnostni razvoj se je kljub svoji temeljni preprostosti izkazal kot abstrakten in težko razumljiv koncept. Njegova generičnost pogosto otežuje prevajanje principov trajnostnosti v strateške usmeritve in ukrepe politik. Pri premoščanju te težave se lahko oprimemo konceptov, ki trajnostni razvoj podpirajo in so različnim javnostim lažje sprejemljivi. Eden takšnih je koncept samooskrbnosti, ki je po desetletjih priseganja na globalne gospodarske integracije v zadnjem letu vstal iz pepela. Ob upoštevanju aktualnih gospodarskih, okoljskih in socialnih trendov je bil prepoznan njegov potencial obetavnega družbenega modela prihodnosti. Poleg tega samooskrbnost odlikuje pozitivna javna podoba. Razumljivost, vzbujanje pozitivnih asociacij in sprejemanje brez posebnih dodatnih argumentov s strani različnih segmentov javnosti predstavlja pomemben politični kapital, s katerim je potrebno pametno upravljati in ga dobro izkoristiti. Skozi promocijo samooskrbnosti je mogoče pospešiti in izboljšati implementacijo principov trajnostnega razvoja, jih približati javnosti in doseči zelene spremembe v vedenju in ravnanju.

Če naj povečanje samooskrbnosti prispeva k izpolnitvi vizije Slovenije kot države blaginje in kakovostnega življenja v dejavnem sožitju z naravo, ki je zapisana v [Planu B za Slovenijo 1.0](#), doseganju konkurenčne prednosti in izpolnjevanju odgovornosti v globalnem svetu, ni mogoče pristajati na kakršnokoli samooskrbnost in na samooskrbnost za vsako ceno. Smiselna je zgolj in samo trajnostna oskrba iz lokalnih virov v okviru nosilne sposobnosti prostora. V slovenskih razmerah to pomeni: prehransko oskrbo s sonaravno pridelano hrano, energetska oskrba iz lokalnih obnovljivih virov energije ter učinkovito uporabo lokalnih obnovljivih surovin, predvsem naše strateške surovine, lesa.

Glede na svoje danosti Slovenija iz lastnih virov ne more zadovoljiti vseh svojih prehranskih, energetskih in surovinskih potreb. Vendar pa sedanje stanje, za katerega je značilna velika uvozna odvisnost in netrajnostna struktura proizvodnje in porabe, dopušča še veliko možnosti za povečanje samooskrbnosti. Oskrba iz lastnih virov lahko ob pretresih v globalnih oskrbovalnih sistemih že v bližnji prihodnosti postane ključna za preživetje, hkrati pa prispeva k strateško pomembni ohranitvi enakomerne poseljenosti državnega ozemlja in regionalni koheziji.

Možni mehanizmi spodbujanja samooskrbnosti so v pristojnosti praktično vseh resorjev državne uprave, njihovo učinkovitost pa lahko nadalje podprejo sistemski horizontalni ukrepi. Potreben celovit sistem podpornih ukrepov uvršča samooskrbnost med vsebine, za katere se mora država opredeliti v krovni državni

razvojni strategiji. Celovito jo lahko podpre s horizontalnimi mehanizmi kot so davčna politika, sistem javnih naročil ter šolstvo, znanost, raziskave in razvoj. Po vsebinskih področjih pa s številnimi ukrepi posameznih resorjev – za gospodarstvo, kmetijstvo, izobraževanje, raziskave in razvoj, zaposlovanje, energijo in okolje.

Več o samooskrbnosti v povezavi s podnebnimi spremembami in vrhuncem naftne proizvodnje, stanju prehranske, energetske in surovinske samooskrbe v Sloveniji, o deležnikih samooskrbnosti ter mehanizmi za njeno povečanje, ki so v rokah države, preberite v prispevku »*Lokalna trajnostna samooskrba*«, ki je izšel v zborniku [Plan B za Slovenijo 2. 0: Trajnostni razvoj - edina globalna strategija preživetja in ključna primerjalna prednost Slovenije](#).

Celostni pristop in sodelovanje

Za usmerjanje družbe po poti trajnostnega razvoja je na vladni ravni nujno uveljavljanje celostnega pristopa z dobro medresorsko usklajenostjo in sodelovanjem z delovanjem odprtega demokratičnega sistema. Državna politika trajnostnega razvoja se lahko udejanja s širokim naborom instrumentov, ki krepko presegajo zakonodajne mehanizme: s planersko-načrtovalskimi, ekonomskimi, raziskovalnimi in izobraževalnimi mehanizmi, pa tudi s civilnim dialogom, projektnimi partnerstvi, državo kot vzorom in mednarodnim sodelovanjem.

Eden ključnih razlogov za probleme današnjega časa je pomanjkanje celovitega pristopa pri načrtovanju oziroma pripravi razvojnih strategij. Če hočemo doseči zaželene cilje, moramo poznati zakonitosti, ki določajo medsebojne vplive, zato da bomo lahko predvideli vse pomembnejše posledice našega vpliva. Ta spoznanja za operativno delovanje na najvišji ravni v državi pomenijo, da je nujna aktivna medresorska usklajenost posameznih vladnih služb ob spoštovanju načel celovitosti in trajnostnega razvoja. V pripravo in izvajanje politik in projektov trajnostnega razvoja pa je nujno aktivno vključiti tudi predstavnike različnih strok, lokalne skupnosti, gospodarstvenike in predstavnike civilne družbe.

Slovenska družba je v petnajstih letih tranzicije napravila pomemben napredek v demokratizaciji. Njeni temelji, kot so svobodne volitve in delovanje izvoljenih teles ter drugih vej oblasti, so vzpostavljeni, vendar v zadnjih letih zaupanje ljudi v strankarsko politiko očitno upada, kar kažejo rezultati lokalnih volitev in javnomnenjske raziskave. Za bolj transparentno in učinkovito delovanje institucij predstavniške demokracije je nujna aktivna soudeležba dobro razvite civilne družbe. Slovenska zakonodaja že zagotavlja nekatere mehanizme participativne demokracije, vendar mnogi še ne delujejo v praksi. Vzpostavljajo se novi vzorci razprave v javnosti in udeležbe zastopnikov različnih interesov v procesih odločanja, vendar so organizacije civilne družbe le deloma priznane kot legitimni dejavnik sooblikovanja in izvajanja politik. Hkrati se še vedno soočajo z nestabilnim sistemom financiranja ter s težavami pri zastopanju svojih stališč.

Priložnosti zelene rasti

Zelena rast pomeni spodbujanje gospodarske rasti in razvoja ob hkratnem zagotavljanju, da naravne dobrine še naprej omogočajo vire in okoljske storitve, od katerih je odvisna naša blaginja. Zato moramo spodbujati naložbe in inovacije, ki bodo podprle trajnostno rast in prinesle nove gospodarske priložnosti. Prav v tej definiciji se koncept zelene rasti bistveno razlikuje od trenutnega ekonomskega modela, temelječega na rasti, ki se je dogajala na račun prekomernega izkoriščanja naravnih virov in ogrožanja naravnih ekosistemov.

Zelena rast ni nadomestilo za trajnostni razvoj, ampak jo je treba šteti kot njegov podsklop. Njen obseg je ožji, pri čemer se osredotoča na spodbujanje potrebnih pogojev za inovacije, naložbe in konkurenco, ki lahko prinesejo nove vire gospodarske rasti – v skladu s prožnimi ekosistemi.

Strategije za zeleno rast morajo posvetiti posebno pozornost številnim družbenim zadevam in vprašanjem pravičnosti, ki so lahko neposredna posledica oblikovanja okolju prijaznega gospodarstva na nacionalni in mednarodni ravni. To je bistveno za uspešno izvajanje politik za zeleno rast. Strategije je potrebno izvajati vzporedno s spodbudami, ki se osredotočajo na širši družbeni steber trajnostnega razvoja.

Več kot leto dni nazaj je evropski komisar za okolje Janez Potočnik dobro povzel trenutno stanje: *»Rast bo zelena ali pa je ne bo.«* Kljub videzu, da možnost odločitve še obstaja, lahko vidimo, da trenutno stanje družbe - vse večje nezadovoljstvo ljudi z obstoječim ekonomskim modelom, usmeritve nekaterih največjih gospodarskih velesil, kot so Kitajska, ZDA in EU v zelene tehnologije, vse večja grožnja podnebnih sprememb ter nenazadnje vse večja bitka za dostop do že tako izčrpanih naravnih virov, kot je nafta - ne dopušča dolgega premisleka.

Eden ključnih dokumentov, ki ga bo morala nova vlada sprejeti, je Podnebna strategija oz. Strategija prehoda Slovenije v nizkoogljično družbo. Sama strategija močno poudarja zeleno rast. Je nujna osnova pri oblikovanju nove ekonomske politike, ki bo ob hkratnem zmanjševanju emisij toplogrednih plinov zahtevala mešanico regulatornih, tržnih ter inovativnih instrumentov in standardov.

Eko-inovacije bodo ključne za doseganje zelene rasti in ustvarjanje delovnih mest. Gospodarska zbornica Slovenije v svojem dokumentu *»Elektronska in elektroindustrija Slovenije - izzivi in priložnosti v obdobju 2010–2015–2020«* ugotavlja, da bo samo ta industrija do leta 2020 v razvoj, raziskave in industrializacijo nizkoogljičnih tehnologij vložila vsaj 238 milijonov evrov. Pri tem gre za tehnologije, ki bodo namenjene tudi ali predvsem izvozu. Zaradi uspeha in konkurenčnosti teh investicij bo zelo pomembno, da bo Slovenija zagotovila trg, ki bo spodbujal pospešene raziskave in razvoj ter zagotovil hitro demonstracijo in komercializacijo novih izdelkov in storitev (tako imenovani vodilni trg). Pomembne bodo zelene javne investicije in javna naročila ter ukinitve zeleni rasti škodljivih subvencij. Eden pomembnejših izzivov zelene rasti, ki bo ustvarjala priložnosti za tehnološki napredek in nova delovna mesta bo olajšanje prerazporeditve dela in kapitala med sektorji tako, da bodo stroški prilagoditve najnižji.

V okviru modela zelene rasti moramo govoriti tudi o preusmeritvi na energetske učinkovito gospodarstvo, ki bo temeljilo na obnovljivih virih energije in ki zahteva tehnološko modernizacijo in kadrovske prekvalifikacije v smer zelenih tehnologij. Investicije, ki se usmerjajo v nizkoogljično in trajnostno energetiko, ustvarjajo nova delovna mesta in spodbujajo razvoj novih industrij (UNEP). Na vsakih milijon investicij v URE se ustvari 10 delovnih mest (UMAR, 2008). Prestrukturiranje energetske v trajnostno energetiko predvideva za vsako izgubljeno delovno mesto v premogovni in jedrski industriji sedem novih delovnih mest v sektorjih OVE in URE (Greenpeace, 2010).

Za izvedbo navedenih ambicioznih ciljev energetske politike je potrebno opredeliti zeleno rast in učinkovito rabo naravnih virov kot dve izmed prednostnih strateških usmeritev razvoja Slovenije. Potrebno je zagotoviti izobraževanje in usposabljanje za izvajanje nalog na vseh ravneh, saj sta zelena rast in učinkovito ravnanje z viri neposredno vezana na višjo izobrazbeno raven zaposlenih ter na večji delež razvojnih in raziskovalnih aktivnosti kot v povprečju v gospodarstvu. Potrebno je okrepiti trajnostne vsebine na vseh ravneh izobraževanja. Potrebne so ciljne spodbude v okviru gospodarske, industrijske in politike podjetniškega razvoja za zeleno rast.

Lesnopredelovalna industrija je sektor, ki ima prav tako velike zaposlitvene možnosti, obenem pa ne vpliva negativno na okolje. Predelava lesa bi potekala tam, kjer ta dobrina nastaja. Na gozdnatih področjih bi ustanovili Centre predelave lesa (CPL). Ostanke sečnje in predelave lesa bi uporabili za proizvodnjo energije, s katero bi se samostojno oskrbovali CPL in regije. Preusmeritev na predelavo lesa bi omogočila trajnostni razvoj podeželja in enakomernejšo poseljenost Slovenije (demografski vidik). Z ustanavljanjem CPL bi dosegli decentralizacijo slovenske industrije in ustvarili delovna mesta v bližini bivanja. Na ta način bi zmanjšali dnevne migracije v centre in uporabo prevoznih sredstev ter s tem porabo goriv, kar bi še dodatno prispevalo k

zmanjšanju emisij CO₂. Z zaposlitvijo v kraju bivanja bi ljudje prihranili čas in se poistovetili s krajem (pripadnost).

Potencial za zeleno rast lahko najdemo tudi v učinkovitejši rabi virov: nove tehnologije/novi poslovni modeli iz koncepta ekonomije zaključevanja snovnih tokov, krepitev domačega sektorja predelovalcev odpadkov in uporabnikov sekundarnih surovin, investicije v centre ponovne uporabe ter krepitev raziskovalnega sektorja in izvajalcev LCA, nova delovna mesta na področju t.i. povratne logistike (*reverse logistics*), ki je potrebna za zapiranje snovnih zank.

Priložnosti za zeleno rast je še veliko več, kot smo jih lahko predstavili tukaj. Sedaj so potrebni konkretni koraki, da se ti potenciali identificirajo in da temu sledijo konkretni ukrepi in njihovo uresničevanje. Še prej pa je dolžnost naših političnih voditeljev, da v širokem konsenzu pripravijo tak ekonomski model za državo Slovenijo, ki bo imel zeleno rast postavljeno na središčno mesto. Pomemben dokument, ki mora odsevati zgoraj napisano, je nenazadnje tudi Strategija razvoja Slovenije za obdobje 2013–2020.

III. Horizontalni ukrepi

Zelena javnofinančna reforma

Ekonomski oz. tržni instrumenti so preizkušeno najbolj učinkoviti, saj delujejo neposredno. Zelena javnofinančna reforma oz. zelena proračunska reforma prinaša najbolj celovito rešitev za netrajnostne vzorce v družbi, ki so posledica napačnih signalov trga. Zelena javnofinančna reforma pomeni prenos davčnega bremena z davkov na delo na davke na obremenjevanje okolja, t.j. na uporabo energije ali drugih virov in surovin ter okoljsko nevarnih snovi in izdelkov. Reforma obenem na strani proračunske porabe vključuje ukinitve okolju škodljivih subvencij ter uvajanje zelenega javnega naročanja in davčnih spodbud za zaščito okolja. S pomočjo zelene javnofinančne reforme je mogoče spremeniti smer razvoja tako, da ta upošteva načela trajnostnega razvoja oziroma postaviti temelje za tržno delovanje v smeri trajnostnega razvoja.

Pomembni značilnosti zelene javnofinančne reforme sta fiskalna nevtralnost (uvedba novih okoljskih davkov ne sme voditi k splošnemu povečanju davkov, ampak le k prerazdelitvi davčnega bremena) in omejeno »recikliranje« okoljskih davkov (del prihodkov iz naslova okoljskih davkov se uporabi za spodbujanje okolju prijaznih izdelkov in praks). Hkrati sta ključ za uspeh reforme dolgoročna zanesljivost in postopnost procesa s predvidljivim trendom sprememb, kar pomeni, da mora biti reforma deležna nadstrankarske podpore.

Navkljub pogostemu navajanju zelene javnofinančne reforme v strateških dokumentih in številnim pozitivnim učinkom, ki jih ta prinaša, se Slovenija žal še ni pridružila številnim zahodno- in severnoevropskim državam, ki takšno reformo uspešno izvajajo že vrsto let. Pomemben segment reforme so zelena javna naročila, saj je javni sektor eden največjih naročnikov in potrošnikov v Evropi. V Sloveniji javna naročila predstavljajo skoraj 7 % BDP, zato javni naročniki (ministrstva, vladne službe, uradi, občine ipd.) predstavljajo zanimivo priložnost. Žal je bil na tem področju storjen le prvi korak - leta 2009 je bil sprejet Akcijski načrt za zeleno javno naročanje za obdobje 2009–2012, ki pa se žal ne izvaja in zastavljeni cilji do leta 2012 ne bodo doseženi.

Cilji:

- preoblikovanje javnofinančnega sistema tako, da bo dosledno spodbujal trajnostne vzorce proizvodnje in potrošnje ter prehod v nizkoogljično družbo
- do leta 2015 izvedba 50 % javnih naročil za izbrane skupine izdelkov/storitev iz Akcijskega načrta za zeleno javno naročanje tako, da bo končni rezultat nakup okoljsko bolj sprejemljivega izdelka oziroma storitve

ukrepi	nosilec	rok
postopni prenos davčnega bremena z davkov na delo na davke na CO ₂ in drugo onesnaževanje (tj. na uporabo neobnovljive energije ali drugih virov in surovin, okoljsko nevarnih snovi in izdelkov) ter na nepotrebne potrošniške dobrine	MF	2013–2020
uvedba davčnih olajšav za okolju prijaznejše izdelke in storitve	MF	2013
obdavčitev energije glede na CO ₂ in energetska komponento, nevtralna obdavčitev goriv ter enaki CO ₂ in energetski faktorji za vsa goriva; vključitev jedrskega goriva ter goriv v letalskem in pomorskem prometu v obdavčitev	MF	2018
odprava okolju škodljivih subvencij in davčnih olajšav	MF	2012
osvežitev in izvajanje Akcijskega načrta za zeleno javno naročanje in sprejem Uredbe za zeleno javno naročanje	MF	2012
uvedba visokih meril glede izpustov CO ₂ , učinkovite rabe energije in snovne učinkovitosti v vse razpise za sredstva skladov EU v novem finančnem obdobju	SVLR	2012

Izvajanje zakonodaje in programov

Poročilo [Ogledalo vladi 2010](#) je na konkretnih primerih dokazalo splošno ugotovitev, da je v Slovenji razkorak med predvolilnimi zavezami in zakonodajo na področju varstva okolja in trajnostnega razvoja ter njihovim izvajanjem precejšen. Zaradi pomanjkljivega izvajanja okoljske zakonodaje proti Sloveniji že teče vrsta postopkov v okviru Evropske unije in državi grozijo sankcije. Še pomembneje pa je, da s takšnim razkorakom med zavezami in dejanji ne bomo dosegli prehoda v družbo, ki bi jo želeli in morali zapustiti zanamcem - nizkoogljično družbo z dobro ohranjenim stanjem narave in okolja.

Poročilo je pokazalo na še eno skrb vzbujajoče dejstvo: največji kršitelj zakonodaje in programov na področju trajnostnega razvoja, varstva okolja in ohranjanja narave je Vlada sama. Neizvajanje programov in zakonodaje ni posebnost okoljevarstvenega področja, temveč je bil t.i. implementacijski deficit prvič uradno omenjen leta 2001 v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije »Slovenija v Evropski uniji«, ki med drugim ugotavlja: »Med zaključkom tranzicije po formalni in funkcionalni plati prihaja do implementacijskega deficita, ki predstavlja razliko med formalno sprejetim in dejanskim uresničevanjem sprejetega, med normirano in dejansko vplivnostjo različnih družbenih akterjev. Ta neskladnost vodi v podoptimalno delovanje družbenoekonomskega sistema in razhajajoče učinkovanje razvojnih pobud. Če je pravni red v različnih delih družbenoekonomskega sistema različno uspešno uveljavljen, se rešitve oblikujejo parcialno. Posledice so: (i) nižja uravnovešenost razvoja, ki povečuje pritisk na inferiorne resurse; (ii) 'razvoj' se preveč prilagaja le interesu manjšega števila akterjev; (iii) vsebinsko siromašenje razvoja in prevlada finančnih nad razvojnimi argumenti. Dobro in enakomerno uveljavljanje pravnega reda znižuje transakcijske stroške (dogovarjanja, nasprotovanja) pri usmerjanju razvoja in olajšuje oblikovanje razvojnih koalicij. Implementacijski deficit je sinonim za primanjkljaj učinkovitosti državne uprave, vlade in ekonomskih politik ter opredeljuje čas, ki je potreben do zaključka tranzicije.«

Od leta 2001 se je s sprejetjem obsežnega evropskega pravnega reda na področju okolja vrzel med zapisanimi obveznostmi in dejanskim izvajanjem le še poglobila. Kot ugotavlja Strategija gospodarskega razvoja iz leta 2001, ostaja zmanjševanje implementacijskega deficita ena glavnih poti za uveljavljanje trajnostnega razvoja in hkrati tudi za izboljšanje nacionalne konkurenčnosti.

Cilj:

- zagotovitev doslednega izvajanja programov in zakonodaje na vseh področjih trajnostnega razvoja do leta 2015

ukrepi	nosilec	rok
reorganizacija inšpekcijskih služb: zakon za vzpostavitev celovitega inšpektorata za vsa področja vlade, ki se kadrovsko okrepi, postane neodvisno telo od izvršilne oblasti (glavne inšpektorje imenuje Državni zbor po zgledu Varuha in predsednika računskega sodišča) ter nadzira tudi delovanje ministrstev in vladnih služb	MJU, MOP	2013
redna letna poročila o izvajanju programov in zakonodaje s priporočili in programom ukrepov za izboljšanje stanja	ministrstva	letno
podpora nevladnim organizacijam za neodvisno spremljanje in analizo izvajanja programov in zakonodaje na področju trajnostnega razvoja	Državni zbor	2012–2015
reorganizacija Ministrstva za okolje in prostor v smeri večje učinkovitosti in posodobljenje programa s poudarkom na okrepitevi področij za napredne okoljske politike in zelene razvojne priložnosti	Vlada RS, MJU	2012
strokovna in finančna podpora občinam za izvajanje okoljevarstvene zakonodaje in programov	MOP	2012

Neformalno učenje za trajnostni razvoj

Idejo trajnosti določata dve značilnici: čas (trajanje, dolgoročnost) in dinamično ravnotežje (dosežemo ga s pogajanjem med (a) ljudmi ter (b) ljudmi in naravnim okoljem). Različne interpretacije te modne teme so očitne, zato ni nujen le dialog, ampak refleksivno zasnovano množično učenje, ki ne zanika avtentičnosti in vsebuje samoomejevanje. Učenje o čem? O delovanju in omejitvah naravnih sistemov ter o omejitvah in delovanju skupnosti na katerikoli ravni njenega organiziranja. Formalno izobraževanje v Sloveniji razpolaga s prvimi programi in učnimi gradivi, a v okviru, ki sam po sebi ni dolgoročen, ker je odvisen od upadajočih državnih virov, projektnih sredstev in pravil. Na realnost ti programi nimajo posebnega vpliva, zato se jih lahko razume kot »trošenje« namesto kot vir. Odrasli kot (organizirani) nosilci odločanja in po izkušnjah in življenjskih vzorcih pestrejša skupina od mladih po svojem obsegu naraščajo ter ogrožajo državno zbrane vire, a so šele na začetku učenja o trajnosti, čeprav jih del ta načela živi, in to ne glede na to ali pojem poznajo ali ne. K učenju bi zato veljalo posebej povabiti odrasle, in to tisti del, ki pušča za seboj velik ekološki odtis in katerih individualna korist presega vložek, ki ga vanje daje skupnost. O teh ljudeh ne vemo veliko in morda smo med njimi tudi sami. Zato so potrebne tovrstne raziskave in ukrepanje na državni ravni. Vsekakor pa vemo precej o oblikah in načinih, ki so teoretsko in praktično najprimernejši: to so neformalne oblike učenja, zlasti skupinske. Vzpostavljanje ravnotežij je mogoče le na ravni, kjer se nahajajo izvori neravnotežij, vertikalni pretok pa je ena ključnih dimenzij razvoja, ki ga je naše okolje spričo dolgih obdobj nedemokratskih režimov še kako lačno, zato so pobude podrejenih ravni organizacije dragocene in pomembne. Refleksija življenjskega stila je potrebna prav tako kot izkušensko poznavanje naravnih sistemov (za to so že usposobljeni zlasti naravoslovci). Skupina vpliva tudi na osebno motivacijo, na mobilizacijo izkušenj, znanja in volje, je racionalnejša od »vsote posameznikov«. Ker je cilj sprememba v smeri dolgoročno odgovornega obnašanja, ki je uravnoteženo tako s skupnostjo kot z naravnimi viri, je opredelitev »skupnega« bistvena. Omejevanje pridobivanja lastnih koristi na račun siromašenja skupnega je izhodišče, ki se vsaj v manjših okoljih tradicionalno obvladuje z medsebojno spodbudo in nadzorom. To lahko moti individualiste in lahko hromi tradicionalne skupnosti. A nobena od teh dveh skrajnosti ni dobra, kajti dinamično iskanje ravnovesja ni končna formula, ampak nenehni proces. Če nam izkušnja stika z naravnimi viri in odvisnosti od njih manjka, se utegnemo vesti objestno, če nas hromi, se zapiramo pred izzivi novosti. Pedagogika ponovno odkriva nujo in vlogo avtoritete in omejevanja, zato ni nepovezana s trajnostnim razvojem. Prav tako velja biti pozoren na učinkovito povezavo učenja z razvojem. Ključni element razvoja je pravična porazdelitev obveznosti in koristi (mimogrede, nekateri analitiki recesije to posebej izpostavljajo), ta pa ni vezana na poklicna znanja, ampak na demokratično držo, znano že starim Karantancem.

Cilji:

- povezava znanja z njegovimi učinki ter njegovo nenehno posodabljanje in nadgradnja individualnega osvajanja znanja v skupinsko/skupnostno oblikovanje vrednot
- povečanje participacije odraslih v učenju ter omogočanje operativne implementacije ideje trajnosti z obstoječimi, iskanimi in infrastrukturno že opremljenimi oblikami skupinskega neformalnega učenja

ukrepi	nosilec	rok
izvedba programov načrtnega izobraževanja in učenja o: - delovanju in nosilnih sposobnostih naravnih sistemov (tudi v Sloveniji so že ogroženi) - neravnotežij v družbeni skupnosti (v šoli, kraju, občini, regiji, državi in na naddržavnih ravneh) ter ustvarjalno iskanje operativnih rešitev za njihovo čimprejšnje uravnoteženje - skupnem, njegovi vlogi pri preživetju in kakovosti bivanja ter o njegovih zgodovinskih zlorabah	MŠŠ ACS	trajno
povečanje sredstev za izobraževanje odraslih za 50 %, z namensko postavko za programe za trajnostni razvoj	MŠŠ	2015

Odgovorno ravnanje s prostorom

Strokovna civilna družba na področju urejanja prostora, povezana v skupino »Odgovorno do prostora!«, opozarja na kritične razmere v urejanju prostora in na slabo stanje v prostoru. Izpostavljajo, da v državi ne spremljamo stanja v prostoru, da so pristojnosti za urejanje prostora razpršene med medsebojno neusklajene sektorje, da je zaradi spreminjanja zakonodaje in nedomišljenih zakonskih rešitev načrtovanje prostorskega razvoja prenormirano in v številnih primerih tudi paralizirano, da je zato sistem neučinkovit in da posledice v prostoru predstavljajo dolgoročno narodnogospodarsko škodo. Sistem nadzora še vedno omogoča tudi prakso nelegalnih in neustreznih gradenj in prenov. Razpršena gradnja in razvrednotenje krajine ter neizkoriščene možnosti notranjega razvoja naselij vplivata na razvrednotenje prvin, ki so nosilke prepoznavnosti Slovenije. Zaradi pomanjkanja domačih raziskav se številne odločitve sprejemajo brez ustrezne utemeljitve in zaradi tega tudi ne prihaja do nujno potrebnega poglobljanja strokovnega znanja. Posledično stroka izgublja korak s primerljivimi evropskimi strokovnimi okolji, kar še dodatno slabi sistem.

Mesta, ki bi morala biti z vso svojo raznolikostjo glavni dejavnik razvoja v Sloveniji, iz številnih razlogov demografsko slabijo, medtem pa se v njihovem zaledju in zlasti na podeželju ter vzdolž avtocestnega križa širi stanovanjska gradnja. Zaradi oddaljenosti stanovanj od delovnih mest, družbenih dejavnosti in storitev taka organizacija dejavnosti povzroča vedno večje dnevne migracije z osebnimi avtomobili, hkrati pa zaradi premajhne koncentracije prebivalstva onemogoča rentabilno vzpostavitev potrebnih oskrbnih in družbenih funkcij. Naklonjenost razpršeni individualni gradnji in odsotnost gradnje javne družbene infrastrukture dolgoročno povzroča visoke družbene stroške in slabo vpliva na kakovost življenja pretežnega dela prebivalcev. Odročnejša podeželska območja v Sloveniji se hkrati praznijo in razvojno nazadujejo. Demografsko izpraznjena območja, zaraščanje kmetijskih zemljišč in slaba infrastrukturna opremljenost teh delov nacionalnega teritorija so odraz škodljivega podrejanja trendom ter pomanjkanja volje za usmerjanje in podpiranje razvoja v prostoru. Oba pojava sta medsebojno povezana in kažeta na velike zadrege pri vodenju prostorske politike v Sloveniji. Razmere v prostoru so tudi odraz razkoraka med strateškimi usmeritvami in dejanskim ravnanjem javnih akterjev na vseh ravneh.

(povzeto po [Pozivu prostorskih načrtovalcev in povezanih strokovnih javnosti k odgovornemu ravnanju s prostorom](#), februar 2010, ki ga je podpisalo več kot 200 strokovnjakov in strokovnih institucij in ki je bil povod za nastanek skupine »Odgovorno do prostora!«)

Cilj:

- vzpostavitev učinkovitega sistema urejanja prostora do leta 2015

ukrepi	nosilec	rok
reorganizacija strokovnega dela na področju ravnanja s prostorom in uvedba službe, ki bi delovala v okviru Vlade RS	Vlada RS	2012
izdelava multidisciplinarne ocene in analize stanja v prostoru; vzpostavitev sistema stalnega spremljanja stanja in poročanja o njem javnosti in odločevalcem	Služba Vlade RS za prostor	2013
ureditev zakonodajnega okvira urejanja prostora (večja preglednost, učinkovitost in redukcija nepotrebnih vsebin) in z njim povezanih sektorskih predpisov ter zagotovitev njegovega učinkovitega izvajanja	Služba Vlade RS za prostor in resorna ministrstva	2013
zagotovitev formalnih in drugih pogojev (finance, znanje, čas) za bolj učinkovito vključevanje javnosti v zadeve s področja urejanja prostora	Služba Vlade RS za prostor	2013
podpora razvojno-raziskovalni praksi na področju urejanja prostora v okviru raziskovalnih programov	MZT in resorna ministrstva	2013

Industrijsko onesnaženje: stara bremena in sedanji viri

Ozemlje Slovenije je bilo skozi zgodovino vedno pomembno križišče ter stičišče evropskih kopenskih in pomorskih poti (povezava s pristaniščem Trst). Vzporedno z razvojem prometnic se je pričela graditi industrija, ki je dala delo in materialno osnovo za razvoj prej pretežno agrarne dežele. Žal pa smo bili že pred 130-imi leti deležni investicij v že takrat »umazano-strupeno« industrijo (predvsem Celjska kotlina - predelava cinka). Kot »nesreča« za okolje in ljudi so se izkazale tudi pomembne zaloge svinca v mežiški kotlini in takrat dragocenega živega srebra na idrijskem ter s tem povezanega onesnaženja pri eksploataciji in predelavi rude. Železarne, zgrajene na Gorenjskem (Jesenice), Koroškem (Ravne) in Štajerskem (Štore), ki so v začetku obratovale brez vseh čistilnih naprav, so dodatno prispevale k degradaciji okolja. Razvoj kemične industrije v Sloveniji pa je v večini primerov prav tako dodatno obremenil okolje. Vsa ta »stara bremena« so dokaz neodgovornega odnosa oblasti in kapitala.

Zaradi industrijskega onesnaževanja najbolj degradirane kotline, kot so Zasavje, Celjska kotlina in Mežiška kotlina, imajo zaradi šibke prevetrenosti in nizkih samočistilnih sposobnosti za stoletja zastrupljeno okolje, ki ogroža zdravje ljudi. To se po uradnih analizah in podatkih pomembno odraža v zdravstvenih posledicah pri prebivalstvu. Analiza stroškov in koristi delovanja te umazane industrije bi zelo hitro dala odgovor, da je nujno potrebna sanacija in preprečitev vseh aktualnih virov onesnaženja. V 21. stoletju umazana industrija iz 18., 19. in 20. stoletja ne sme več imeti mesta. Prav zaradi hude degradacije okolja bi vsaj v najbolj obremenjenih kotlinah morali uvesti ničelno stopnjo tolerance do vseh onesnaževalcev, da bi čez leta potomci imeli bolj zdrave pogoje za življenje.

Čeprav bodo ukrepi na drugih področjih (zelena proračunska reforma, dosledno izvajanje zakonodaje, prehod v nizkoogljično družbo, trajnostna energetika, zaključevanje snovnih tokov in trajnostno gospodarjenje z odpadki) prispevali k spodbudnemu okolju za razvoj čistejšje industrijske proizvodnje, pa so potrebni dodatni ukrepi predvsem za sanacijo starih bremen in za dodatne spodbude čisti industrijski proizvodnji.

Cilj:

- do leta 2020 preprečiti, da bi aktualno onesnaženje in stara bremena (prašenje v zrak, izpiranje strupov v podtalnico in nekompetentni posegi na degradiranih industrijskih okoljih) ogrožala zdravje prebivalstva

ukrepi	nosilec	rok
sistemska podpora raziskavam in razvoju ter uvajanju čistih tehnologij	MZT, MG	trajno
izvajanje programov strokovne sanacije kontaminiranih področij, ki po zgledu študije dr. Domna Leštana <i>Sanacija stare Cinkarne</i> vključujejo naslednje ukrepe: - ekoremediacijo onesnažene zemlje - zamenjavo zemlje na vrtovih, kjer se pridelujejo vrtnine - zatravitev vseh kontaminiranih področij za preprečitev prašenja in s tem dodatne kontaminacije zraka - mokro čiščenje/sesanje bivanjskih prostorov in podstrešij, saj prah pomembno vpliva na kvaliteto zraka - mokro čiščenje cest in fasad na dokazano najbolj ogroženih področjih	MG in MOP	2012–2015

Sistemiški ukrepi za razvoj nevladnih organizacij

Nevladne organizacije igrajo pomembno vlogo pri oblikovanju in uresničevanju participativne demokracije. S svojo neodvisnostjo in strokovnostjo ter s sooblikovanjem zakonodaje in uvajanjem novih idej, razmislekov in kritik soustvarjajo delovanje družbe. Ključne so pri doseganju družbenega soglasja za prehod na bolj trajnostne oblike razvoja in okoljevarstvene NVO imajo tukaj še posebno pomembno vlogo. Kljub pomembni vlogi pa NVO v Evropi nimajo zadostne podpore in to stanje je še posebno skrb vzbujajoče v Sloveniji. V primerjavi z drugimi evropskimi državami je Slovenija po zaposljivosti v nevladnem sektorju namreč močno pri dnu lestvice. V Sloveniji lahko opazimo, da doseganje ciljev Konvencije o dostopu do informacij, sodelovanju javnosti pri odločanju in dostopu do varstva pravic v okoljskih zadevah (Aarhuška konvencija) iz leta 1998 ni zadovoljivo. Značilna je nizka stopnja vključevanja civilne družbe v postopke priprave aktov, procesi spreminjanja demokratične kulture v državni upravi pa so zelo počasni. NVO imajo v Sloveniji neurejeno sistemsko okolje v smislu programskega in projektnega sofinanciranja, pri čemer so okoljske NVO v izrazito slabem položaju. Kljub veliki podpori in zaupanju javnosti so v depriviligriranem položaju glede na ostale NVO, saj imajo med vsemi NVO prav okoljske najbolj neugodno finančno sliko državnega proračunskega sofinanciranja - dobijo le 0,2 odstotka vseh sredstev, namenjenih NVO.

Cilji:

- utemeljitev države na participativni demokraciji in civilnem dialogu
- razvoj dejavnega, usposobljenega, povezanega in neodvisnega nevladnega sektorja v podporo trajnostnemu razvoju

ukrepi	nosilec	rok
zagotovitev nadzora nad spoštovanjem postopkov vključevanja javnosti v normativne postopke	MJU	2012
priprava strategije razvoja in sodelovanja z nevladnimi organizacijami ter akcijskega načrta za njeno izvajanje	MJU (v sodelovanju z NVO)	2013
vzpostavitev prožnega mehanizma financiranja, sofinanciranja in vnaprejšnjih plačil za NVO	MF	2012
povišanje deleža namenitve dohodnine za donacije splošno koristnim organizacijam na 1 odstotek in razširitev na davek od dobička pravnih oseb	MF	2012
namenitev enega odstotka prihodkov od okoljskih taks okoljskim nevladnim organizacijam	MF, MOP, Eko sklad	2012

IV. Prehod v nizkoogljično družbo

Sistemski okvir za prehod v nizkoogljično družbo

Odvisnost naše civilizacije od fosilnih goriv povzroča vrsto težav: pospešene podnebne spremembe zaradi prekomernih izpustov toplogrednih plinov, ogroženo energetska varnost (predvsem zaradi omejenih zalog poceni nafte), vojne in interesne konflikte za obvladovanje fosilnih virov, onesnaženje okolja in nesreče z razlitji itd. Vsi ti problemi imajo skupni vzrok, imajo pa tudi skupno rešitev: prehod v nizkoogljično družbo.

Podnebne spremembe kličejo k najnujnejšemu odzivu. Če želimo za prihodnje generacije in za nas same ohraniti vsaj relativno stabilno in varno podnebje, moramo po ocenah znanstvenikov vrh izpustov doseči najkasneje do leta 2015, nato pa izpuste toplogrednih plinov do sredine tega stoletja na globalni ravni zmanjšati za vsaj 80 %, kar za razvite države pomeni skoraj ničelne izpuste. Tolikšno zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov je mogoče le ob temeljiti preobrazbi gospodarstva, politike in družbe.

Čeprav so se v primerjavi z letom 1986, ki je za Slovenijo glede obveznosti iz Kjotskega protokola referenčno, izpusti toplogrednih plinov (TGP) iz industrije in energetike zmanjšali, ostaja energetska intenzivnost Slovenije za 75 % višja od povprečja v starih članicah EU (EU-15). V zadnjih letih se je nekajkrat zgodilo, da je bila rast porabe energije višja od rasti BDP, rast porabe električne energije pa rast BDP redno presega. Slovenija je ne le ohranila, temveč v zadnjem času celo povečuje zmogljivosti nekaterih energetska intenzivnih panog. Izpusti toplogrednih plinov iz prometa so se do leta 2000 (glede na leto 1986) že več kot podvojili, tako da ta sektor v Sloveniji že prispeva največ tovrstnih izpustov. Najpomembnejša področja ukrepov za zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov v Sloveniji so promet, energetika, industrija in zgradbe, na globalni ravni pa tudi čimprejšnja ustavitve uničevanja tropskih gozdov, ki še vedno prispeva skoraj petino izpustov TGP in uničuje biotsko raznovrstnost, lokalno podnebje ter naravni ponor ogljika. Izziv procesa prehoda v nizkoogljično družbo je, da prehod prispeva tudi k višji blaginji, družbeni pravičnosti in varnosti.

Cilji:

- zmanjšanje lastnih izpustov TGP v Sloveniji na raven nosilne sposobnosti planeta (2 toni CO₂ na prebivalca na leto) do leta 2050 in aktiven prispevek k sprejetju mednarodnega dogovora za zaustavitev globalnega segrevanja pri dvigu povprečne globalne temperature za manj kot 2°C glede na predindustrijsko dobo.
- zmanjšanje izpustov TGP do leta 2020 za 40 % glede na raven iz leta 1986 (in leta 2005)

ukrepi	nosilec	rok
sprejetje strategije prehoda v nizkoogljično družbo in podnebne zakona	SVPS	2012
proračunska in kadrovska okrepitev institucij in programov za vodenje procesa prehoda v nizkoogljično družbo, da bosta primerljivi s procesom priprav na vstop v EU in NATO	vlada	2013
prednostna namenitev sredstev znotraj skladov EU nove finančne perspektive za prehod v nizkoogljično družbo	SVLR	2012

Trajnostna energetika

Slovenija se nahaja v času staranja energetske infrastrukture. Omrežna infrastruktura, termoelektrarne in jedrska elektrarna so bile izgrajene pred desetletji, njihova življenjska doba pa se bliža koncu. Obstoječi objekti bodo potrebovali zamenjavo. Zamenjamo jih lahko z nadomestno infrastrukturo iste vrste ali pa jih nadomestimo z novimi tehnologijami. Trajnostna energetika predvideva zamenjavo okoljsko spornih tehnologij z okoljsko manj spornimi tehnologijami. Konkretno termoenergetske objekte in jedrsko elektrarno lahko postopno nadomestimo z obnovljivimi viri energije s ciljem, da bomo dolgoročno vso energijo pridobivali iz trajnostnih obnovljivih virov energije. V prehodnem obdobju pridejo v poštev tehnologije, ki primerjalno nosijo manjša tveganja za okolje. Investicije, usmerjene v trajnostno energetiko, omogočajo opuščanje virov, ki predstavljajo tveganja za okolje in uveljavljanje tistih tehnologij in ukrepov, ki zmanjšujejo negativni vpliv na okolje.

Stroški za energijo predstavljajo ogromen del stroškov javnega sektorja in gospodarstva. V času iskanja ustreznega izhoda iz krize je ključno, da ne razsipavamo z energijo, zato mora biti učinkovita raba energije ključna prioriteta politike izhoda iz krize. Z manjšo rabo energije se zmanjšajo stroški javnega sektorja in gospodarstva, to pa posledično pomeni prihranke javnega denarja in izboljšanje konkurenčnosti gospodarstva. Energetska sanacija javnih stavb in stanovanjskega fonda ima vrsto multiplikativnih učinkov: zmanjšanje stroškov, boljšo kakovost bivanja in ustvarjanje delovnih mest z oživitvijo gradbenega sektorja in lesne industrije (les kot gradbeni material). Posebno pozornost je potrebno nameniti učinkoviti rabi energije v ranljivih gospodinjstvih s ciljem izkoreninjenja energetske revščine (zanjo je značilen nadpovprečno visok izdatek za energijo v okviru družinskega proračuna).

Po trenutni ureditvi je za izvajanje energetske politike odgovornih več kot 12 javnih institucij. Bistvenega pomena je ustrezna organiziranost in koordinacija delovanja vseh akterjev. Potrebno je vzpostaviti ustrezno koordinacijo za usklajevanje izvajanja ukrepov, po drugi strani pa jasno opredeliti naloge vseh relevantnih akterjev in zagotoviti njihovo ustrezno usposobljenost. Potrebni so ukrepi za povečanje učinkovitosti delovanja javne uprave pri vseh nalogah, povezanih z izvajanjem trajnostne energetske politike, zlasti pa na področju prostorskega načrtovanja.

Cilji

- do leta 2030: 53-70 % električne energije iz OVE (NEP – 53 %), 31-40 % v bruto končni rabi energije iz OVE (NEP – 31 %) in 35% izboljšanje energetske učinkovitosti glede na leto 2010 (NEP – 27 %)
- do leta 2050: vzpostavitev energetskega sistema, ki bo v celoti (elektrika, toplota/hlajenje, mobilnost) temeljil na OVE

ukrepi	nosilec	rok
zakonska določitev dolgoročnega cilja 100% OVE energetskega sistema do 2050 in uskladitev temeljnih strateških dokumentov s tem ciljem	Vlada	2012
zakon o izvajanju OVE in URE za obdobje do leta 2020 - zagotovitev osrednje vladne koordinacije za izvajanje, financiranje (100 % podnebnega sklada), določitev letne revizije in poročanja v DZ ter letnega izrekanja predlogov, ukrepov in sankcij ob morebitnem neizvajanju ciljev	MG, sprejme DZ	2012
obsežen program energetske sanacije javnega sektorja in stavbnega fonda (energetska sanacija stanovanjskih stavb in sosesk)	MG, javni sektor	2020
zakon o opuščanju jedrske energije do leta 2023	Vlada	2014
prednostna namenitev sredstev znotraj skladov EU nove finančne perspektive za energetske prenove stanovanjskih stavb, energetske učinkovitost v gospodarstvu in v javnem sektorju ter za spodbujanje ponudbe zelenih energetskih tehnologij	Vlada	2012

Trajnostna mobilnost

Slovenija je podobno kot večina razvitih držav pred pomembnim izzivom: kako lahko zagotovimo visoko raven dostopnosti in mobilnosti, hkrati pa se izognemo njunim negativnim učinkom. Promet je kljub velikemu napredku in dvigu življenjske ravni, h kateri je pomembno prispeval, v zadnjih desetletjih postal resna grožnja nosilnim sposobnostim okolja (planeta) in tudi kakovosti življenja v mestih. Skoraj popolna odvisnost motoriziranega prometa od fosilnih goriv ga uvršča med največje vire toplogrednih plinov, ki povzročajo podnebne spremembe. V Sloveniji so se emisije iz prometa od osamosvojitve podvojile in predstavljajo okoli 30 % vseh emisij toplogrednih plinov. V urbanih in drugih okoljih z velikimi gostotami prometa je postal promet glavni onesnaževalec ozračja (predvsem s prašnimi delci, dušikovimi oksidi in ozonom) in zelo pomemben dejavnik preoblikovanja prostora. Zato so v razvitih državah že pristopili k uveljavljanju trajnostnih prometnih politik, ki težijo k povečanju energetske učinkovitosti, ter k uvedbi trajnostnih prometnih sistemov. V Sloveniji predstavljata največja potenciala (1) omejevanje cestnega tranzitnega tovornega prometa z ustreznimi cestninami in prenosom na železnico in (2) spodbujanje trajnostnih oblik prevoza za dnevne migracije v urbana središča.

Cilji:

- zagotovitev kakovostne stopnje trajnostne mobilnosti vsem družbenim slojem in skupinam, ne glede na socialni status, z uvedbo učinkovitega in kakovostnega javnega prometa in z ustreznim prostorskim načrtovanjem, ki bo pokrival vsaj 90 % prebivalstva do leta 2030
- porast potniških kilometrov v vseh sektorjih javnega prometa za 15 % do leta 2015 in za vsaj 50 % do leta 2020
- do leta 2020 zmanjšanje obsega tovornega tranzita na vrednosti pred vstopom Slovenije v EU leta 2004 (z nadgradnjo cestninskega sistema in prenosom dela tranzita na železnice)
- modernizacija železniškega omrežja do leta 2020 – železniške povezave med glavnimi regionalnimi središči, ki bodo konkurenčne potovalnim časom z avtomobili po avtocestah (poleg medregionalnih povezav naj ta proces vključi tudi vzpostavitev kakovostnega regionalnega tirnega sistema v Osrednjeslovenski regiji, s katerim bomo kakovostno povezali četrtno prebivalcev Slovenije)

ukrepi	nosilec	rok
sprejetje moratorija na gradnjo novih avtocest ter obnova obstoječe mreže prometnic za dostopnost regij in podporo trajnostnim oblikam prevoza, kar vključuje zlasti podporo avtobusnemu prometu in gradnji lokalnih železniških povezav	MP	2013
reforma nadomestil za prevoz zaposlenih na delo, da bodo namenjena izključno za uporabo javnega prevoza	MF	2014
uvedba cestnine za ves cestni promet v skladu z načelom »uporabnik plača« z upoštevanjem celotnih stroškov, ki jih promet povzroča; namenska poraba sredstev od cestnin in trošarin za spodbujanje trajnostnih oblik prevoza	MP, MF	2013
vzpostavitev mestnih prometnih politik in njihova integracija v državno prometno politiko z namenom vzpostavitve učinkovite povezave JPP med slovenskimi mesti ter med mesti in njihovo okolico	MP	2014
uvedba obveznih mobilnostnih načrtov na ravni (bodočih?) regij, javnih ustanov in investicij, ki povzročajo promet s ciljem zmanjševati obseg prometa ob zagotavljanju enake ali boljše stopnje mobilnosti	MP, MJU	2015
uvedba programov izobraževanja o trajnostni mobilnosti v osnovne in srednje šole	MŠŠ	2014

Prilagajanje na podnebne spremembe

Podnebne spremembe bodo imele široke ekonomske in družbene posledice, ne glede na uspeh zniževanja emisij pa se nekaterim posledicam podnebnih sprememb ne moremo več izogniti. Tako smo že v fazi, ko moramo delovati tudi v smeri prilagajanja neizogibnim posledicam. Zato nujno potrebujemo prilagoditvene ukrepe, s katerimi bomo zmanjšali tveganje ter škodo zaradi sedanjih in prihodnjih škodljivih učinkov. Slovenija spada med države, v katerih se temperature dvigajo hitreje kot drugod. Vsako leto beležimo večjo škodo zaradi ekstremnih vremenskih pojavov in zaradi tega je pomembno, da tudi s prilagajanjem na podnebne spremembe ublažimo morebitne negativne učinke. Leta 2009 je izšla Bela knjiga o zmanjšanju posledic podnebnih sprememb za Evropo, ki določa ukrepe, s katerimi bo Evropska unija izboljšala prilagodljivost naravnih in človeških sistemov na vplive podnebnih sprememb. Prilagajanje na podnebne spremembe določa osnutek strategije prehoda Slovenije v nizkoogljično družbo do leta 2050. V letu 2008 sprejeta Strategija prilagajanja slovenskega kmetijstva in gozdarstva podnebnim spremembam pa se izvaja prepočasi.

Cilji:

- preprečitev povečanja stopnje ogroženosti prebivalcev in družbenih sektorjev zaradi okoljskih ali gospodarskih posledic podnebnih sprememb do leta 2020
- prilagoditev kmetijskega sektorja podnebnim spremembam po nalogah, ki so že zastavljene v Strategiji prilagajanja slovenskega kmetijstva podnebnim spremembam do leta 2015

ukrepi	nosilec	rok
izboljšanje družbene ozaveščenosti in pripravljenosti za prilagajanje podnebnim spremembam	Vlada RS	2012
prenova in izvajanje strategije prilagajanja slovenskega kmetijstva podnebnim spremembam	MKGP	2012
oblikovanje sektorskih strategij prilagajanja podnebnim spremembam in usklajene strategije na ravni države	Vlada RS	2015
izvedba državnega prostorskega načrta za zagotavljanje poplavne in plazovne varnosti, z rednim vzdrževanjem in saniranjem obstoječih vodnih poti in plazovnih območij	MOP	trajno
oblikovanje sistemske rešitve za povračilo škod po naravnih nesrečah (inštrumenti zavarovanja)	MF	2013

V.Kmetijstvo, naravni viri in ohranjanje narave

Trajnostno kmetijstvo

Izziv prehranske varnosti v času podnebnih sprememb zahteva prehod v trajnostno kmetijstvo in zavarovanje kmetijskih zemljišč. Prehranska samozadostnost se v Sloveniji manjša; primerjava s članicami EU pokaže, da je Slovenija pri samooskrbi z rastlinskimi pridelki na repu, pri samooskrbi z mesom pa na sredini držav. Obseg kmetijskih zemljišč se kljub številnim opozorilom strokovnjakov že desetletja manjša, v večji meri pa so bila pozidana tla boljše kakovosti. Z 2,9 % kmetij in 6,4 % zemljišč v ekopridelavi smo daleč od ciljev nacionalnega akcijskega načrta za ekološko kmetijstvo (ANEK), po katerem naj bi do leta 2015 imeli 15 % ekokmetij in 20 % ekozemljišč. Še slabše je glede deleža slovenskih ekoživil na trgu, ki naj bi po ANEK do leta 2015 dosegel 10 %. Delež ekoloških živil v celotnem prometu s hrano in pijačo v Sloveniji je leta 2009 dosegel 1 %, poraba ekoživil pa se povečuje za 10-15 % letno. Vendar pa domača ekološka pridelava pokriva komaj 20 % potreb slovenskega trga po ekoživilih, kar 80 % ekoživil pa uvozimo.

Cilji:

- povečanje samooskrbe s hrano na vsaj 80 % do leta 2030 (za zelenjavo, sadje in žita), od tega vsaj tretjinsko s hrano ekološke pridelave
- zaustavitev upadanja oziroma povečanje obsega kmetijskih zemljišč glede na stanje pred šestdesetimi leti
- pospešitev razvoja ekološkega kmetijstva in doseganje ciljev nacionalnega akcijskega načrta za ekološko kmetijstvo
- Slovenija ne goji gensko spremenjenih organizmov

ukrep	nosilec	rok
ukrepi za povečanje prehranske samooskrbe za 10 % v primerjavi z letom 2011	MKGP	2015
zavarovanje kmetijskih zemljišč	MKGP	2012
pospešitev razvoja ekološkega kmetijstva (20 % kmetijskih zemljišč in 15 % kmetij vključenih v ekološko kmetijstvo)	MKGP	2015
na slovenskem trgu doseči 10 % ekoživil slovenskega porekla od celotne prodane količine hrane	MKGP	2015
prepoved gojenja GSO	MKGP, MOP	takoj (glede na zakonodajo EU)

Ohranjanje narave

V Sloveniji imamo predpise s področja ohranjanja narave urejene razmeroma dobro, tudi po zaslugi članstva v Evropski Uniji. Zavarovana območja pokrivajo 12,6 % ozemlja države, območja Natura 2000 pa celo 36 %. Žal pa izvajanje predpisov pogosto šepa. Območja so pogosto zavarovana le na papirju, na terenu pa največkrat ni opaziti razlike med zemljišči znotraj in zunaj zavarovanih območij. Velika večina zavarovanih območij nima upravljalca in izkoriščanje naravnih virov je včasih znotraj zavarovanih območij celo intenzivnejše. Žalosten primer je strojna sečnja državnih gozdov v Triglavskem narodnem parku. Stanje vrst in habitatov, ki jih varuje omrežje območij Natura 2000, je ponekod kritično slabo, v splošnem pa se vztrajno slabša. V veliki meri so vzrok neustrezne kmetijske subvencije. Tudi stanje biodiverzitete v gozdovih vzbuja zaskrbljenost. Kljub temu, da je Slovenija ena z gozdovi najbogatejših držav v Evropi, so nekatere gozdne vrste pri nas resno ogrožene. Ker je velika večina gozdov intenzivno izkoriščana, so vrste ptic in drugih živali, ki potrebujejo zrele gozdove, zdesetkane do te mere, da so na robu obstoja. V zadnjih letih je vlada ukinila 30 % gozdnih rezervatov. Pomemben kazalnik odnosa države do narave je odnos do velikih zveri. Medved, volk in ris so karizmatične vrste, na katerih bi Slovenija lahko gradila prepoznavnost in okoljski turizem. Stanje je nasprotno: od leta 2004, ko je Slovenije vstopila v EU, se je število postreljenih medvedov in volkov precej povečalo. Posebej bode v oči, da se pri dovoljevanju odstrela ne spoštuje relevantne zakonodaje EU. Populacija evrazijskega risa drastično upada že zadnjih 15 let in če se bo ta trend nadaljeval, bo v Sloveniji ris izumrl. Kljub temu Slovenija ne izvaja nobenega ukrepa, ki bi to preprečil.

Cilji:

- zagotovitev ugodnega ohranitvenega stanja živalskih in rastlinskih vrst v Sloveniji
- ozelenitev ukrepov skupne kmetijske politike do leta 2013

ukrep	nosilec	rok
dopolnitev mreže območij Natura 2000 v skladu s predpisi EU in zahtevami Evropske komisije	MOP, Vlada RS	2012
opuščanje izkoriščanja naravnih virov na površinah v javni lasti v t.i. »Triglavskem narodnem parku« z namenom, da bo park ustrezal mednarodnim kriterijem za narodne parke	MOP, MKGP, Sklad KZG, ZGS, Vlada RS	2014
reforma kmetijskih subvencij (vključno s KOP) na način, da te ne bodo več vir uničevanja varstvenih ciljev območij Natura 2000, ampak bodo prispevale k njihovem varstvu	MKGP, MOP, ZRSVN, Vlada RS	2013
ustanovitev velikega gozdnega rezervata (vsaj 10.000 ha) na dobrih rastiščih v državnih gozdovih Dinarskega sveta	MOP, MKGP, Vlada RS	2014
zagotovitev spoštovanja zakonodaje EU pri poseganju v populacije velikih zveri v Sloveniji	MOP, MKGP, ZGS, ZRSVN	takoj
sprememba predpisov za učinkovito izvajanje varovanja domačih živali pred napadi velikih zveri, omogočitev učinkovite pomoči oškodovancem pri izvajanju varovanja ter vzpostavitev nadzora nad izvajanjem varovanja	MOP, ARSO, MKGP, ZGS	2012

Voda kot strateški vir

Slovenija se ponaša z bogatimi zalogami vode, ki pa niso enakomerno porazdeljene in na nekaterih območjih je v sušnih obdobjih preskrba s pitno vodo že motena. Vedno pogosteje se srečujemo z ekstremnimi vremenskimi pojavi, ki povzročajo spremenjeno razpoložljivost vode v letu. Pomemben problem vodnega okolja je onesnaževanje z odpadnimi vodami iz urbanih in industrijskih območij ter nelegalnih deponij in še posebej onesnaževanje podzemnih voda iz kmetijstva. Med leti 2000 in 2009 je bilo zgrajenih veliko čistilnih naprav, njihovo število se je več kot podvojilo (iz 115 na 262). Vendar pa to še ni dovolj za zagotavljanje dobrega ekološkega stanja površinskih voda in dobre kakovosti podzemnih voda, ki pomenijo vir pitne vode za 95 % prebivalcev. Po rezultatih monitoringov kakovosti voda v letih 2006–2008 je 52 % vodnih teles površinskih voda v slabem ekološkem stanju. Za enako obdobje je slabo kemijsko stanje ugotovljeno v štirih od štirinajstih vodnih telesih podzemnih voda. V večini primerov je vzrok za to previsoka vsebnost nitratov, pesticidov in njihovih razgradnih produktov, v nekaterih primerih je opažen celo trend naraščanja vsebnosti posameznih onesnaževal. Prepogost problem je tudi bakteriološko onesnaženje pitne vode, še posebej v manjših vodovodnih sistemih, kjer kontrola kakovosti pitne vode ni zadostna. Dejstvo je, da so naše vode ogrožene in se ukrepi za izboljšanje stanja odvijajo prepočasi. Pričakovane podnebne spremembe bodo razmere še poslabšale.

Cilji:

- ohranitev vodnih virov: zagotovitev dobrega ekološkega stanja površinskih voda do leta 2021 in dobrega kemijskega stanja podzemnih voda po Okvirni direktivi za vode do leta 2027
- voda mora do konca načrtovalskega obdobja (leta 2015) postati prioritetni element pri odločanju o rabi prostora in ocenjevanju vplivov na okolje; upoštevati je treba ekonomsko vrednost ekosistemskih storitev in možnost prilagajanja podnebnim spremembam

ukrep	nosilec	rok
dosledno izvajanje in doseganje ciljev Okvirne vodne direktive in ukrepov iz načrtov upravljanja voda	MOP, Vlada	2015
celostni/trajnostni pristop pri upravljanju voda; upoštevanje posledic podnebnih sprememb; ekonomsko vrednotenje ekosistemskih uslug pri posegih v naravo in okolje	MOP, Vlada, občine	2021
varovanje virov pitne vode, predvsem z zagotovitvijo primerne rabe prostora in poostrenim nadzorom	MOP, občine	2015
uvajanje principa decentralizacije čiščenja odpadnih voda, uporaba ekoremediacij in trajnostnih načinov čiščenja odpadnih voda v malih in srednjih naseljih z manj kot 2000 prebivalci	MOP, občine	2017
uveljavitev finančnega mehanizma po načelu »onesnaževalec plača«, poostreitev nadzora nad onesnaževalci in zmanjšanje izgub vode v vodovodnih sistemih	MOP, Vlada, občine	2015

Gozd in les

Slovenija je dežela gozdov, saj ti pokrivajo okrog 60 % naše države. V slovenskih gozdovih je približno 320 milijonov m³ lesa. Les je naša edina gospodarsko pomembna surovina in zaradi premajhne izkoriščenosti predstavlja veliko priložnost in primerjalno prednost za Slovenijo. Na leto priraste 7,5 milijona m³ lesa (približno 4 m³ na prebivalca), od česar posekamo le slabo polovico (3 milijone m³), pa še od tega znaten delež izvozimo v nepredelani obliki kot hlodovino. Gozd in les sta obnovljiva ter zato v središču trajnostnega razvoja nasploh. Gospodarski gozd je najbolj učinkovit ponor CO₂, lesna industrija pa je energetske samozadostna industrija brez odpadkov, saj je za predelavo uporaben tudi les slabše kakovosti, les najslabše kakovosti pa kot energent. Navkljub mnogim priložnostim, ki nam jih les ponuja, se je v zadnjih dvajsetih letih število delovnih mest v slovenski lesnopredelovalni industriji zmanjšalo za dve tretjini. Njena konkurenčnost je nizka, tudi zaradi nezadostnega vlaganja v netehnološke raziskave in razvoj, kot npr. v oblikovanje in trženje.

Za človeštvo v prihodnosti ne bo pomembno to, kako zagotoviti čim več energije, ampak kako z manj energije (manjšo emisijo TGP) proizvesti čim več izdelkov. In v tem smislu sta predelava lesa in uporaba lesnih izdelkov (objektov) bistvena. Les je naravno obnovljiv material, ki nastaja s procesom fotosinteze z vezavo CO₂ in ustreza načelom trajnosti. V primerjavi z drugimi materiali je za gradnjo objektov in proizvodnjo lesa potrebno malo energije. V času uporabe pa ti objekti še nadalje skladiščijo CO₂ (en kubični meter lesnih izdelkov v končnem izračunu prispeva k znižanju CO₂ v ozračju za ekvivalent 2 ton), iztrošene lesne izdelke in ostanek pa lahko uporabimo za pridobivanje energije.

Gozdovi so tudi izjemnega pomena za biotsko raznovrstnost in po zaslugi tradicije trajnostnega gospodarjenja z gozdovi je večina območij Natura 2000 prav na gozdnih površinah. Za zagotavljanje funkcije ohranjanja biodiverzitete je dragoceno puščanje manj kvalitetnega lesa iz starih in propadajočih dreves v gozdu, saj imajo za ekosistem izredno veliko biološko vrednost, ekonomsko gledano pa imajo zelo majhno.

Cilji:

- povečanje obsega predelave v slovenskem gozdno-lesnem gospodarskem sektorju na osnovi domačega lesa do meja možnega letnega poseka, ki zagotavlja trajno ohranjanje gozdov in vseh njihovih funkcij (vključno z ohranjanjem biodiverzitete in vzpostavljanjem naravnih procesov) do leta 2020
- izvedba razvojnega prestrukturiranja slovenske lesnopredelovalne panoge s prehodom na doseganje dodane vrednosti na osnovi znanja in inovativnosti: dvig dodane vrednosti na zaposlenega v lesnopredelovalni panogi na 40.000 EUR do leta 2020
- povečanje rabe lesa kot lokalne obnovljive surovine in energenta: porast rabe lesa, izračunane po metodologiji MCPFE, na 3 m³ na prebivalca, ter porast uporabe izdelkov iz lesa na vsaj 1,2 m³ na prebivalca (trenutno: 0,26 m³) do leta 2020
- povečanje deleža lesa v skupni vrednosti celotnega materiala za gradbene konstrukcije v javnem naročanju na 30 % do leta 2020 in na 51 % do leta 2030

ukrep	nosilec	rok
opredelitev lesa kot strateške surovine in lesarstva kot strateške panoge	Vlada	2012
ustanovitev nacionalnega inštituta, namenjenega izobraževanju in razvoju novih tehnologij in produktov za podpro lesnopredelovalni dejavnosti	MKGP	2013
tehnoški razvoj lesnopredelovalne dejavnosti (od pridobivanja, predelave, uporabe, reciklaže do končne izrabe) in domača predelava lesne surovine v izdelke z najvišjo dodano vrednostjo	MKGP, MZT	2014
program promocije in spodbujanja celovite rabe lesa in lesnih izdelkov, narejenih v Sloveniji iz slovenskega lesa	MKGP	2013

Učinkovita raba virov in odpadki

Odpadki so eden izmed bistvenih problemov proizvodno in porabniško razvitih modernih družb. Leta 2010 je v Sloveniji nastalo okoli 5,7 milijonov ton vseh vrst odpadkov. Gre za enega najslabše urejenih področij varstva okolja v Sloveniji ter zato za velik dejavnik onesnaževanja in ogrožanja okolja ter zdravja ljudi. Slovenija mora nujno prekiniti povezavo med gospodarsko rastjo in rabo naravnih virov ter naraščanjem količin odpadkov. V 20. stoletju se je črpanje materialnih virov povečalo za 34-krat. Danes vsaka oseba v EU porabi 16 ton materialnih virov letno, od katerih se 6 ton zapravi, polovica od tega gre na odlagališče. V Sloveniji smo glede snovne produktivnosti zelo neučinkoviti, za enoto ustvarjenega BDP porabimo več naravnih virov, kot je povprečje v EU in se s stališča konkurenčnosti dolgoročno postavljamo v izredno negotov položaj. Učinkovita uporaba virov je v tem smislu vse manj okoljski izziv in vse bolj osnovni pogoj za doseganje konkurenčnosti podjetij, tehnologij, gospodarstev in blaginje prebivalcev. Če se bo raba virov nadaljevala s trenutno hitrostjo, bosta do leta 2050 za naše preživetje skupaj potrebna več kot dva planeta.

Cilji:

- do leta 2020 je Slovenija z vidika snovne produktivnosti (izraženi kot razmerje med EUR v paritetni kupni moči/t domače porabe snovi) nad povprečjem EU-27 (trenutno je četrta najslabša država v EU-27)
- zmanjšanje porabe virov za 80 % (faktor 5) do leta 2050.
- preprečevanje nastajanja odpadkov - znižanje količine proizvedenih odpadkov za 10 % do leta 2020 in za 30 % do leta 2050 glede na leto 2010, ločeno za komunalne in vse ostale odpadke
- povečanje stopnje ločevanja in recikliranja odpadkov za 10 % do leta 2020 in za 35 % do leta 2050 glede na leto 2010, ločeno za organske odpadke in vse ostale frakcije, pri čemer mora stopnja energetske predelave ostati pod 2 % do leta 2020 in pod 5 % do leta 2030
- obrnitev trenda eksponentno naraščajoče količine izvoženih odpadkov: do leta 2020 vrnitev na stanje iz leta 2006, do leta 2050 pa na stanje iz leta 2004

ukrep	nosilec	rok
snovna učinkovitost in koncept ekonomije zaključenih snovnih poti postaneta eni od ključnih usmeritev v vseh strateških dokumentih RS	Vlada	trajno
usmeritev programov, ki so podlaga za financiranje ukrepov/programov iz sredstev EU v novi perspektivi, v povečanje snovne učinkovitosti in zapiranje snovnih zank	MG, MOP, MVZT	2012
priprava medresorskih ozaveščevalnih kampanj in pozitivnih spodbud s soudeležbo vseh deležnikov, ki bodo vplivale na trajnostno potrošnjo in spremembo navad prebivalstva	MOP	2014
izboljšanje nadzora nelegalnega odlaganja, jasna ureditev odgovornosti za nadzor in kaznovanje kršiteljev ter zagotovitev recipročnih finančnih sredstev iz tega naslova	MOP, MNZ	2012
vzpostavitev vzdržnega sistema cenitve odlaganja odpadkov in spodbujanje lokalne uporabe sekundarnih surovin	MOP	2013
priprava akcijskega načrta za preprečevanje nastajanja odpadkov in spodbujanje ponovne uporabe	MOP	2012

Seznam uporabljenih kratic

ANEK: Akcijski načrt za ekološko kmetijstvo

BDP: bruto domači proizvod

CAP: Skupna kmetijska politika (*Common Agriculture Policy*)

CPL: Center predelave lesa

FAO: Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (*Food and Agriculture Organization*)

LCA: analiza življenjskega cikla (*Life Cycle Analysis*)

MCPFE: Ministrska konferenca o varstvu gozdov v Evropi (*Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe*)

MF: Ministrstvo za finance

MJU: Ministrstvo za javno upravo

MKGP: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

MNZ: Ministrstvo za notranje zadeve

MOP: Ministrstvo za okolje in prostor

MŠŠ: Ministrstvo za šolstvo in šport

MZT: Ministrstvo za znanost in tehnologijo

NEP: Nacionalni energetske program

NVO: nevladna organizacija

OECD: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)

OVE: obnovljivi viri energije

TGP: toplogredni plini

UMAR: Urad za makroekonomske analize in razvoj

URE: učinkovita raba energije

WCED: Svetovna komisija za okolje in razvoj (*World Commission on Environment and Development*)

ZN: Združeni narodi

Strokovni sodelavci

dr. Nevenka Bogataj, ACS, nevenka.bogataj@acs.si

Gaja Breclj, Umanotera, gaja@umanotera.org

Tomaž Jančar, DOPPS, tomaz.jancar@dopps.si

prof. dr. Lučka Kajfež Bogataj, lucka.kajfez.bogataj@bf.uni-lj.si

dr. Renata Karba, Umanotera, renata@umanotera.org

Jaka Kranjc, Društvo Ekologi brez meja, jaka.kranjc@ocistimo.si

Miha Krofel, Dinaricum, Društvo za ohranjanje, raziskovanje in trajnostni razvoj Dinaridov, miha.krofel@bf.uni-lj.si

Barbara Kvac, Focus društvo za sonaraven razvoj, barbara@focus.si

dr. Matej Ogrin, CIPRA Slovenija, ogrin.matej@siol.net

Marko Peterlin, Inštitut za politike prostora, marko.peterlin@ipop.si

prof. dr. Franc Pohleven, Biotehniška fakulteta in SGLTP, franc.pohleven@bf.uni-lj.si

Dejan Savič, Greenpeace Slovenija, dejan.savic@greenpeace.si

Maja Simoneti, Inštitut za politike prostora, maja.simoneti@ipop.si

Anamarija Slabe, Inštitut za trajnostni razvoj, anamarija.slabe@itr.si

Polonca Štritof, Društvo Ekologi brez meja, polonca.stritof@ocistimo.si

Boris Šuštar, Civilne iniciative Celje, boris.sustar@gmail.com

mag. Nina Štros, Greenpeace Slovenija, nina.stros@greenpeace.si

Senka Vrbica, Pravno informacijski center nevladnih organizacij – PIC, senka.sifkovic.vrbica@pic.si

Martina Zupan, GWP Slovenija, martina.zupan@siol.net

mag. Lidija Živčič, Focus društvo za sonaraven razvoj, lidija@focus.si

Urednica: Vida Ogorelec

Ureditev besedila: [Rdeči oblak](#)

Oblikovanje naslovnice: Blaž Medja

Lektoriranje: Tadej Turnšek

Manifest podpirajo članice mreže Plan B za Slovenijo, Pobuda za trajnostni razvoj:

Alpe Adria Green; Brez izgovora Slovenija, Mladinsko združenje za spodbujanje aktivnega vključevanja vseh mladih v družbo; CIPRA Slovenija, društvo za varstvo Alp; Civilne iniciative Celja, združene civilne iniciative za varovanje okolja in zaščito zdravja ljudi v Celjski kotlini; Dinaricum, Društvo za ohranjanje, raziskovanje in trajnostni razvoj Dinaridov; Društvo Ekologi brez meja; Društvo Planet Zemlja, Društvo za komuniciranje in informiranje javnosti o okoljskih temah; Društvo za dvig kakovosti življenja in življenjskega okolja; Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije – DOPPS; Društvo za ozaveščanje in osebno rast Sonce; Društvo za sožitje človeka, narave in prostora Vitaa; Eko Humanitatis, Zavod za multidisciplinarno raziskovanje in udejstvovanje na področju trajnostnih rešitev, ekologije in humanističnih ved; Eko šok, Društvo za promocijo okoljevarstvenih tematik; Ekološko društvo Eco Vitae; Focus društvo za sonaraven razvoj; FuturaNatura, Zavod za napredek kreativnega ekološkega mišljenja; Greenpeace v Sloveniji (Greenpeace Srednja in Vzhodna Evropa); Inštitut za politike prostora – IPOP; Inštitut za trajnostni razvoj; Kulturno izobraževalno društvo Pina, Primorski informacijski atelje; Ljubljanska kolesarska mreža, Društvo za vzpodbujanje kolesarjenja in trajnostnega prometa; Mariborska kolesarska mreža, Društvo za vzpodbujanje kolesarjenja in trajnostnega prometa; Mikološko društvo Notranjske; Mountain Wilderness Slovenije, Društvo za ohranjanje neokrnjene gorske narave; Okoljski center, klub za uveljavljanje trajnostnega razvoja; Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC; Sloga, Platforma za razvojno sodelovanje in humanitarno pomoč; Slovenski E-forum, društvo za energetske ekonomiko in ekologijo; Temno nebo Slovenije, Društvo za zmanjšanje negativnih vplivov svetlobnega onesnaženja; Trajekt, Zavod za prostorsko kulturo, ki deluje na področju arhitekture, krajinske arhitekture in urbanizma; Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj; UMMI - Zavod za izobraževanje Koper; VISTA, Zavod za razvoj vrednot Murska Sobota; Zavod ETNO-EKO, Zavod za izobraževanje in medgeneracijsko sodelovanje na področju ohranjanja dediščine in okolja; Zavod za otrokom in okolju prijazno igro; Zveza tabornikov Slovenije

Projekt koordinira Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, finančno pa ga je podprl Evropski socialni sklad.

Koordinatorica projekta: Nina Tome

www.PlanBzaSlovenijo.si

Ljubljana, oktober 2011